

PREVARE U FINANSIJSKIM IZVEŠTAJIMA

Nemanja Gogić¹

doi: 10.5937/Oditor2201007G

Originalni naučni rad

UDK:

343.351:657.632

Rezime

Poznata činjenica u naučnoj i stručnoj javnosti, da ne postoji savršeno finansijsko izveštavanje. Kompleksnost poslovanja preduzeća sa jedne strane i nemogućnost praćenja razvojem računovostvenih pravila za evidentiranjem svake poslovne situacije koje nastaju u toku poslovne godine sa druge strane, otvaraju manevarski prostor za pojavu prevara u finansijskim izveštajima. Odgovornost za počinjene prevare u finansijskim izveštajima snose menadžeri, računovođe, interna i eksterna revizija. Određene pozicije u finansijskim izveštajima su česta meta počinilaca prevara. U radu ćemo analizirati koje su to stavke koje su česta meta počinilaca prevara. Cilj istraživanja ovog rada je da ukažemo na tehnike manipulacije i instrumente za sprečavanje prevara u finansijskim izveštajima. Metode istraživanja koje su korišćene u radu su: analitički metod, statistički metod, deskriptivni metod. Rezultati ovog istraživanja je sistematičan prikaz identifikacije pojedinačnih stavki u finansijskim izveštajima i instrumente za njihovo sprečavanje. Na osnovu rezultata, sprovedenih istraživanja u radu, zaključujemo da je odgovornim licima za sastavljanje i ispitivanje stavki u finansijskim izveštajima najvažnija etika.

Ključne reči: *prevare, lažiranje finansijskih izveštaja, korupcija, otuđivanje imovine*

Uvod

Svako preduzeće je u obavezi da pored periodičnih, sastavlja i redovne finansijske izveštaje. Sastavljanjem tih izveštaja dajemo neophodne informacije o trenutnom finansijskom stanju korporacije. Korisnici tih informacija mogu da budu: investitori, bankari, stejkholderi, državne institucije i dr. Na osnovu dostavljenih informacija, korisnici tih informacija mogu doneti veoma bitne i značajne odluke. Neredak je slučaj da se u proteklom periodu desilo da se određeni finansijski

¹ Nemanja Gogić, master ekonomista, "Elektroprivreda Srbije", Balkanska ulica br. 13, Beograd, Republika Srbija, Telefon: +381 61 108 22 02, E-mail: gogicn89@gmail.com

izveštaji morali ići i na dodatne provere. Prijavom značajnih materijalnih grešaka u finansijskim izveštajima sa tendencijom namernog iskrivljavanja slike o materijalnom i finansijskom položaju preduzeća nazivamo prevaram. Prevare nisu zastupljene samo u manje razvijenim i srednje razvijenim privredama, već i u razvijenim privredama. Identifikovanje i sprečavanje prevara u finansijskim izveštajima je jako teško. Da bi se identifikovale i sprečile prevare u finansijskim izveštajima, neophodno je da odgovorno lice poseduje znanje i specijalizovanu metodologiju jer su posledice od prevara nemerljive. Cilj istraživanja je da ukaže na tehniku manipulacije pozicijama u finansijskim izveštajima, kao i neophodne instrumente za sprečavanje istih. Manipulacije informacijama neophodnih za prikazivanje u finansijskim izveštajima mogu se desiti na svim nivoima, od prikrivanja i lažiranja dokumentacije neophodne za knjiženje poslovnih promena preko naduvavanje prihoda, smanjenje obaveza, smanjenje prihoda, pa sve do naduvavanje zarada. Instrumenti za otkrivanje prevara mogu biti različite, nabrojećemo neke od njih: aktivnim učešćem interne i eksterne revizije, primenom novih softverskih rešenja, analiza finansijskih izveštaja. Međutim, nijedan od ponuđenih metoda nemože da bude pouzdan ukoliko učesnici u poslovnoj dokumentaciji i kontroli iste, ne poseduju profesionalni i etični kodeks.

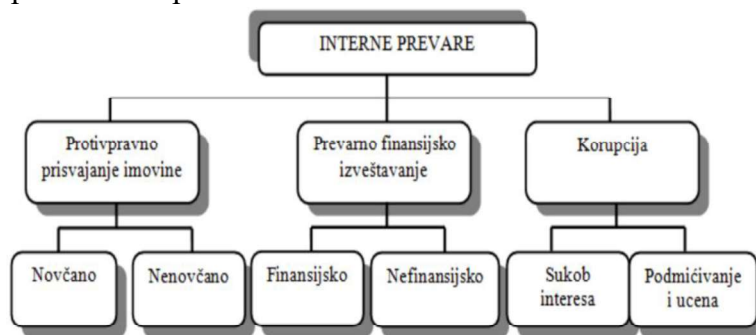
Pregled literature

Lažno predstavljanje i krivotvorenje postoji još od postanka sveta. Prvi pisani zakon o prevarama nastao je 1800 godine u Hamurabijevom Zakoniku u kome je zapisano „Ako pastir kome je vlasnik poverio ovce na čuvanje, pogrešno prikaže prirodni prirast ovaca ili ih proda za novac biće proglašen krivim i biće obavezan platiti vlasniku deset puta više od utvrđenog gubitka“ (Stančić et al., 2013). Paralelno sa razvitkom čovečanstva, razvijao se i način poslovanja. Razvitkom poslovanja, razvijala se i način manipulacije i prevara. Naučna i stručna javnost nije se previše bavila značaju i prevenciji u finansijskim izveštajima, sve dok se nije desio veliki računovodstveni skandal 2001 godine, koji je uključivao vanbilansne obaveze, fiktivne prihode i neregulisani cash flow u firmi Enron (Dimitrijević, 2016). Zatim se u junu 2002 godine otkrila nova finansijska prevara WordCom. WordCom je u periodu od 1999 do 2002 izvršio nepravilnost, nepravilnom kapitalizacijom troškova, precenio svoju dobit koju je iskazao u finansijskim izveštajima za približno 10 miliona dolara više (Bešlić, 2016). Finansijski skandal vezan za Lincoln Saving and Loan, je karakterističan po tome što je likvidacija i zatvaranje obe predhodne firme rezultiralo sudskom tužbom protiv tri od tada šest najvećih revizorskih firmi. Na kraju su se revizorske firme nagodile sa sudijom o plaćanju nadoknade u iznosu od 15 miliona dolara (Mayer et al. 2000). Pored navedenih u Evropi su se desila još dva slučaja manipulacije finansijskih izveštaja u kompanijama Parliament i Vivendi, u Aziji, su to bili Saty i Computer Ervis Sino

Fest. Sve ove prevare se ne bi dogodile da nisu bile praćene propustom revizora. Unificirana definicija prevara ne postoji. Svako nepošteno i nezakonito iskorišćavanje druge osobe radi prisvajanja imovinske koristi nazivamo prevarom. Prevara je niz nezakonitih, kriminalnih radnji u koje ubrajamo krađa, podmićivanje, pronevera idr. Prevare i ne ovlašćene aktivnosti obuhvataju područje ne zakonitih i ne ovlašćenih radnji koje karakteriše namerna prevara odnosno obmana(Milačić et.al., 2014; Koler, 2010).

Pod krivičnom i materijalnom odgovornošću podležu svi učesnici u sastavljanju i prezentiranju finansijskih izveštaja. Po Kati Škarić Jovanović, pod prevarom se ubrajaju sledeće radnje: manipulacije, falsifikovanje računovodstvenih podloga, protivpravno prisvajanje sredstava, namerno sprečavanje ili propuštanje evidentiranja nastalih poslovnih događaja, knjigovostveno ubuhvatanje događaja koji su nastali bez adekvatne podloge (Škarić Jovanović,2011). Klasifikacija prevara, vrši se u tri grupe, i to: korupcija, protiv zakonito otuđivanje imovine i lažiranje finansijskih izveštaja (Dimitrijević, 2018).

Slika 1. Tipovi internih prevara

Izvor:Gulian Lees, 2012

Posledice od pogrešno prikazanih finansijskih izveštaja su nesagledive i mere se u milijardama dolara. Negativne posledice od pogrešno prikazivanih stavki u finansijskim izveštajima ima(Dimitrijević, 2015):

1. Gubitak poverenja u verodostojnosti i pouzdanosti finansijskog izveštavanja;
2. Gubitak kredibiliteta računovodstvene i revizorske profesije;
3. Smanjena ili potpuno degradirana efikasnosti korporativnog upravljanja;
4. Može doći do stečaja i velikih finansijskih gubitaka;
5. Poljuljana efikasnosti finansijskog tržišta i privrede u celini(Bešlić, 2016).

Najveća odgovornost za prikazivanje lažnog finansijskog izveštavanja snose menadžeri, revizori i računovođe. Menadžeri u savremenom poslovnom okruženju

mogu da „friziraju“ tj. ulepšavaju finansijske izveštaje, a sve sa ciljem dobijanja povoljnog kredita, privlačenje potencijalnog investitora, rasta cena akcija na berzama (Dmitrović i Milutinović, 2009). Lažnim finansijskim izveštajem, menadžment može iskazati:

- Visinu iskazane dobiti u bilans uspeha;
- Visinu iskazane neto imovine u bilans stanja;
- Visinu iskazane neto imovine iz operativne aktivnosti(Škarić, Jovanović, 2007);

Lažnim finansijskim izveštajem, menadžment želi da realizuje sledeće strategije:

- ✓ Prezetovanjem veće dobiti u odnosu na ostvarenu dobit, povećanjem prihoda i dobitka / ili smanjenje rashoda i gubitka u tekućem periodu;
- ✓ Prezentovanjem niže dobiti u odnosu na ostvarenu dobit, smanjenjem prihoda i dobiti/ ili povećanjem rashoda i gubitka na tekućim računa (Đorđević i Mitić, 2020).

Metode istraživanja

Lažnim povećanjem finansijskog rezultata dovodi do povećanja sopstvenog kapitala, a sa tim u vezi i do boljeg imovinskog položaja preduzeća. Povećanjem sopstvenog kapitala obmanuće najveće korisnike finansijskih informacija, a to su investitori i kreditori tj. banke. Manipulacije prihodima se može izvršiti lažnim povećanjem prihoda ili lažnim smanjenje rashoda (Dimitrijević,2013). Razlozi zbog čega se povećava prihod je taj što preduzeća nastoje da se poveća dobit jer su time bonusi menadžmenta veći i da bi se sakrili nastali gubici. Postupci za lažno povećanje prihoda su sledeći: dvostruko knjiženje istih računa i računa kupaca, knjiženje fiktivnih računa, prikazivanje prihoda koji se ostvariju u budućnosti, naduvavanje prihoda, pretvaranje rezervi u prihode (CFA Level,2004). Smanjenje rashoda vrši se sa namerom da se prihodi u finansijskom izveštaju ne budu veći od prihoda iz predhodne godine, a posebno ne naredne godine. Redukcija prihoda sprovodi se različitim dozvoljenim tehnikama, ali i nedozvoljenim kao što su: nefakturisanje kontinuiranih isporuka na kraju perioda, odlaganje prihoda na razne načine, prodaja na „crno“, nefakturisanje delimično ostvarenih usluga, prenošenje prihoda na iduću godinu. Razlog za lažno povećanje rashoda su najčešće nastojanje da se smanjenje dobiti pa samim tim i porez na dobit na tekući period optereti rashodima iz narednog perioda, kako bi se rasteretio naredni period. Računovodstveni postupci lažnog povećanja rashoda su:

- 1) Knjiženje računa za privatne rashode menadžmenta na teret preduzeća;
- 2) Knjiženje fiktivnih iznosa rashoda;

- 3) Agresivni opis imovine (takozvano računovodstvo, velikog pranja ili velikog čišćenja –Big –Bath accounting“),
- 4) Propuštanje troškova koje je potrebno razgraničiti,
- 5) Primanje računa za neobavljanje usluga od preduzeća kojima istovremeno odgovara priznavanje većih prihoda u njihovim poslovnim knjigama,
- 6) Povećanje troškova amortizacije;
- 7) Opterećenje troškova rezervisanja preko normalnih granica i za ne postojeće razlike (CFA Level, 2004).

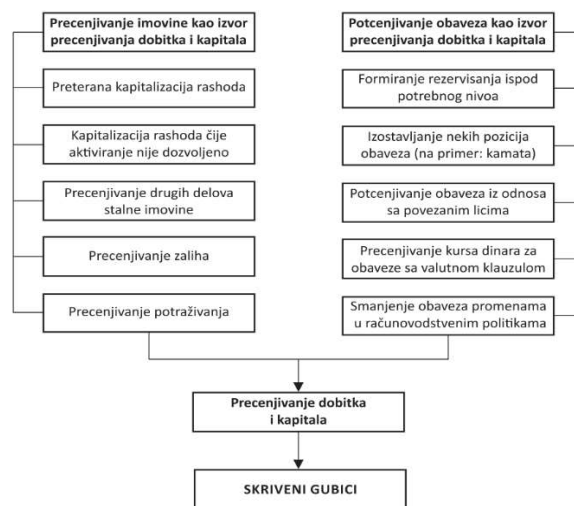
Izbegavanje prikazivanja gubitaka, skrivanje gubitaka ili povećanje dobiti radi dobijanja bonusa ili ostalih kompezacija. Računovodstveni podaci lažnog snižavanja rashoda su: smanjenje troškova amortizacije, uklanjanje tekućih rashoda iz računa dobiti i gubitka i njihova kompenzacija, sklanjanje tekućih rashoda na razgraničenja, prestanak knjiženja dobavljača na račune troškova, odlaganje rashoda iz tekuće poslovne godine (Dimitrijević, 2013). Američki autor u otkrivanju prevara i manipulacija finansijskih izvetaja Howard Schilt, grupisao je prevare u sedam grupa (Vukoja, 2012):

- I. Priznavanje prihoda koji nastaju u budućnosti;
- II. Priznavanje fiktivnog prihoda. On nastaje usled priznavanja odobrenog rabata od strane dobavljača, prodajom privrednog društva ili nakon spajanja sa drugom kompanijom;
- III. Prebacivanje tekućih rashoda u kasniji obračunski period. On nastaje usled prebacivanje tekućih troškova na predhodni obračunski period uz pomoć promenjene računovodstvene politike, usled ne otpisivanja imovine ili otpisivanja u umanjenom iznosu, priznavanje rashoda od umanjenja imovine, produženjem veka trajanja osnovnih sredstava,
- IV. Naduvavanje zarada vanrednim gubicima. Nastaje usled prodaje ranije otpisane imovine, prodaja nekretnine radi izmirenja tekućih obaveza, prihod od prodaje nekretnina a uvrstiti ga kao prihode od prodaje;
- V. Prevare nastaju usled pogrešnih knjiženja.
- VI. Prebacivanje tekućih prihoda na buduće obačunske periode.(Vukoja 2012);
- VII. Prebacivanje budućih rashoda u tekući obračunski period kao specijalna zaduženja. One nastaju usled neosnovanog povećanja iznosa uključenih u specijalna zaduženja, ne dokumentaciono otpisivanja troškova istraživanja i razvoja u vezi sa aktivizacijom, skraćenje veka trajanja osnovnih sredstava)(Belšić D., Belšić I 2013).

Mogućnost zloupotreba na području vrednovanja zaliha su različite. Navešćemo neke od njih:

- Precenjivanje ili potcenjivanje vrednosti zaliha. One nastaju usled manipulacijama količinama, što predstavlja bezobzirnu praksu kreativnog izveštavanja koja se, na žalost, upražnjava,
- Precenjivanje (podcenjivanje) vrednosti zaliha odlaganjem(ili obrnuto, ubrzavanjem) otpisivanja nedovoljno kvalitetnog materijala, nekuretnih zaliha gotovih proizvoda i roba;
- Precenjivanje vrednosti zaliha odustajanjem od primene neto prodajne vrednosti za vrednovanje zaliha kada je ona niža od cene koštanja ili nabavne vrednosti;
- Precenjivanje (potcenjivanje) vrednosti zaliha opredeljenjem za odgovarajući metod vrednovanja zaliha (LIFO, FIFO i sl.) i
- Precenjivanje (potcenjivanje) vrednosti zaliha manipulacijama sa sadržinom cene koštanja, što pokreće problem podvaljivanje troškova proizvoda od troškova perioda (Malinić 2009a).

Slika 2. Precenjivanje imovine i potcenjivanje obaveza

Izvor: Malinić Dejan (2009b)

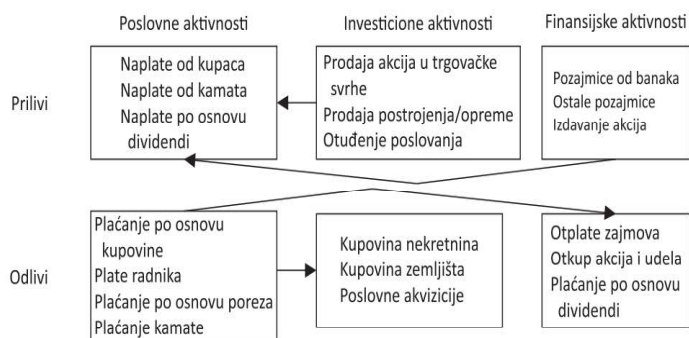
Obaveze su sastavni i neizostavni deo svakog preduzeća. Obaveze su podložne prevarama i manipulacijama i njihova podložnost se može preneti na bilans stanja i bilans uspeha. Mogućnost za prevaru daju različite obaveze (Milojević, 2010). Pod tim podrazumevamo: skrivanja i neprikazivanje stvarnih tekućih obaveza, evidentiranje obaveza koje i ne postoje, precenjivanje ili podcenjivanje vrednosti obaveza (Dimitrijević, 2015). Otkrivanje prevare pri formiranju obaveze je veoma

teško, čak i nemoguće. Manipulacije obavezama se mogu javiti u sledećim slučajevima:

1. Prilikom kupovine zaliha, nastalih kupovinom različitih vrsta robe, a prikazane kao da su ranije plaćene.
2. Vremenski razgraničeni a obračunati troškovi koji nastaju usled: obračuna za isplatu zarada, plaćanja taksi i naknada, porezi i doprinosi na zarade, rente, komunalne usluge, kamate.
3. Podcenjivanje obaveza, nastale po osnovu obračunatih rashoda, obaveze prema državi koji će biće prikazani u manjem iznosu i tako će izostati njihovo priznavanje sa njihovim povezanim rashodima (Dimitrijević 2015).

Prikrivanja obaveza se najčešće dešava kada se namerno izostavljanja nastala obaveza. To se jednostavno dešava uništavanjem ili, skrivanjem dokumentacije o nastalim obavezama i njima pripadajućim troškovima. Tim postupkom, računovodstvene podloge se ne mogu proknjižiti jer se smatra da se poslovna obaveza nije ni desila. (Dimitrijević,2015). Prevare sa gotovinom se dešavaju ukoliko nastane krađa gotovine iz kase, plaćanja gotovinom iz blagajne bez valjane dokumentacije radi prisvajanja dela gotovine za sopstvenu korist. Izveštaj o novčanim tokovima predstavlja jedan od redovnog godišnjeg finansijskog izveštavanja. Novčani tok pruža drugačije i detaljnije informacije o prilivima i odlivima novčanih sredstava unutar preduzeća. Izveštaj o novčanom toku je vredan i pouzdan informacioni resurs preduzeća. Teže je manipulirati novčanim tokom nego bilansu stanja i bilansu uspeha (Dimitrijević, 2015; Jones, 2011).

Slika 3. Prevare u novčanim tokovima

Izvor: Dimitrijević D. 2015. The detection and prevention of manipulations in the balance sheet and the cash flow statement, Ekonomski fakultet Kragujevac, Ekonomski horizonti, 17(2):137-153

Istraživanje i rezultati

Iz priloženog se vidi da nedostaju osnovni principi, odnosno načela bilansiranja i urednog knjigovodstva. Na primer, jedan od većih političkih skandala vezanih za podmićivanje jeste Tepot Dome skandal koji je uništio administraciju predsednika SAD Warren Harding-a. Glavni akter ovog skandala je bio sekretar unutrašnjih poslova Albert Falls. Uzimanjem mita da bi dozvolio bušenje na državnim naftnim poljima, a pronađeno je još nekoliko sličnih šema vezanih za podmićivanje. Podmićivanje u poslovnom svetu je dosta rašireno i prema izveštaju (ACFE) je izvršilo istraživanje gde je za 2004 godinu, korupcija kao oblik prevare čini 30.1% svih kriminalnih radnji (ACFE, 2004). Prevare u finansijskim izveštajima nastaju usled sukoba interesa. One nastaju kada odgovorna osoba u preduzeću ima ekonomske ili lične interese u vršenju transakciji.(Albert,Albert, 2004). Da bi određena radnja mogla biti smatrana sukobom interesa, interes ovlašćenog lica u transakciji ne sme biti obelodanjen. Ako poslodavac zna da zaposleni ima ličnog interesa u nekom poslu ili pregovoru, tada nije reč o sukobu interesa, bez obzira koliko je ugovor povoljan za zaposlenog. Sukob interesa najčešće nastaje prilikom nabavke dobara ili usluga. Najčešće tehnike su precenjivanja ili „naduvavanja“ računa (Dimitrijević, 2018). Sukob interesa nastaje prilikom prodaje robe ili usluga ispod cene, u kome počinilac umanjuje izos račua koji šalje kupcu. Tim postupkom preduzeće proda svoju robu ili uslugu ispod tržišne vrednosti, i time nanosi gubitak svom preduzeću (Dimitrijević, 2018). Pored ove tehnike, kupcu se može dozvoliti odlaganje ili kašnjenje u plaćanjima, ne pravilni otpis potraživanja kao i razna knjižna odobrenja kojima se utiče na povlašćeni status kupca. Osobi od uticaja može se dati skupoceni poklon, besplatan odmor i slično, za uticaj koji je ta osoba izvršila u pregovorima ili u poslovnom dogovoru, sa tim što se poklon uručuje nakon okončanja tih dogovora (Dimitrijević,2018). C obzirom da se dešava nakon poslovnog dogovora ovu prevaru je teško dokazati. Postoji i ekonomska ucena kao oblik manipulacije. Kod ekonomske ucene odgovorna osoba preduzeća ucenjuje poslovnog partnera da će biti isključen iz određenog posla ukoliko joj se ne da određeni iznos novčanih sredstava licno njima. (Dimitrijević,2018). U Protiv pravno prisvajanje sredstava ubrajamo: krađa, plaćanje u kriminalne svrhe, manipulacije sa fakturama, obaćun zarada, naknade troškova, malverzacije sa čekovima, isplata gotovine iz kase, skimming, potraživanja. Najjednostavniji metod za otkrivanje kriminalnih radnji su dojava i prigovori (Eremić Đodić et.al 2017). Dojavom od strane zaposlenog čak 50%, kupci sa 22%, , dobavljač 11%, prevara je otkriveno, zatim sledi kontrola od strane menadžmenta 12%, 15% od strane interne konrole, dok se 15% prevara otkrije slučajno. 2020 godine prikazivana je analiza na 2504 slučajeva profesionalnih prevara u 125 zemalja širom sveta. U ovoj studiji pronevera imovine se javlja u 86% slučajeva i prosečno stanje gubitka iznosi 100000 dolara. Korupcija se pojavljuje u 43% slučajeva sa prosečnim

gubitkom u iznosu od 200000 dolara (dostupno na web sajtu: <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>) . Prevare u finansijskim izveštajima se javljaju u 10% slučajeva, i prosečan gubitak iznosi 954 hiljada dolara (Đekić et.al 2016). Ukupni gubici analiziranih prevara iznosili su 3,6 biliona dolara, Od ukupnog broja slučajeva, čak 21% uzorkuje gubitke u iznosima od milion i više dolara. Istraživanje nam pokazuje da organizacija gubi 5% svog godišnjeg prihoda na finansijske prevare i malverzacije (Đekić et.al 2016; Spasić i Tanović 2017).

Tabela 1. Procenat učestalosti i srednja vrednost štete od prevara prema tipu kompanija u SAD

Tip kompanije	Procenat prevara/ srednja vrednost gubitka
Privatne (nekotirane) kompanije	39,3% od svih istraženih prevara. Srednja vrednost gubitka 200000 dolara
Javne kompanije (kompanije na berzi)	28.0% od svih istraženih prevara. Srednja vrednost gubitak: 127000 dolara
Kompanije u vlasništvu država	16,8% od svih istraženih prevara. Srednja vrednost gubitka je 100000 dolara
Neprofitni entiteti	10,4% od svih istraženih prevara. Srednja vrednost gubitka 109000 dolara
Ostali tipovi entiteta	5,5% od svih istraženih prevara. Srednja vrednost gubitka 75000 dolara

Izvor: www.acfe.com/uploadedfiles/ACFE_website/Contedt/ethn/2012-report-to-nationals.pdf, pristupio 24.09.2020.(preuzeo od Dimitrijević 2016. Uloga i odgovornost eksterne revizije u otkrivanju i sprečavanju prevara u finansijskim izveštajima preduzeća, Ekonomski pogledi).

Organizacije različitih veličina imaju i različite stepene rizika od prevara. Korupcija je bila češća u velikim organizacijama, dok su prevare u vezi sa čekovima, obračunatom zaradom i krađom gotovine duplo češće u malim organizacijama(Đekić et.al. 2016). KPMG je u periodu od marta 2013 do avgusta 2015 godine, sproveda istraživanje koje obuhvata 750 izvršilaca. Ona nam pokazuje čak 62% prevara izvrše zapošljena lica u organizaciji, 38% izvršilaca prevara su bivši zaposleni. Među zaposlenima koji su izvršioci prevara su 69% starosti od 36-55 godina i radio je više od 6 godina u organizaciji. Slaba interna kontola donosi prevaru čak u 61% slučajeva (Đekić et.al 2016.). Stepem korupcije je daleko viši u manje razvijenim zemljama, nego u razvijenim zemljama gde postoji čvrsta zakonska regulativa i efikasno zakonodavstvo. Prema nivou zastupljenosti korupcije u javnom sektoru, Srbija se od 189 zemalja nalazi na 98 mestu. U najboljoj poziciji nalaze se Nemačka, Skandinavske zemlje, Švajcarska i druge razvijene države (Đekić et.al. 2016).

Tabela 2. Zastupljenost korupcije u javnom sektoru u zemljama u okruženju

Zemlja	Rang	2019	2018	2017	2016
Mađarska	70	44	46	45	48
Hrvatska	63	47	48	49	49
Rumunija	70	44	47	48	48
Crna Gora	66	45	46	45	45
Makedonija	106	35	37	35	37
Bugarska	74	43	42	43	41
Srbija	91	39	39	41	42
Bosna i Hercegovina	101	36	38	38	39
Albanija	106	35	36	38	39

Izvor: preuzeo sa sajta: <http://www.transarency.org/en/cpi/2019/index/nzi>

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (MUP) u 2013 godini, otkriveno je ukupno 2071 krivična dela sa elementima korupcije. Najveći broj koruptivnih dela činile su zloupotreba službenog položaja, dok su otkrivena krivična dela primanja i davanja mita. U 2016 godini, otkriveno je 178 krivična, od toga 94 krivična dela su za zloupotrebu službenog položaja, što je za čak 70% manje nego u 2013 godini.

Tabela 3. Prikaz najznačajnijih vrsta kriminalnih radnji i profesija prema izveštaju MUP

Kriminalne radnje	Opšte kriminalne radnje	Pribavljena korist/Procenjena materijalna šteta
Prisvajanje sredstva	Organizovani finansijski kriminal.	200 miliona dinara
Korupcija	Organizovana kriminalna grupa.	Više od 500000 evra
Privredni kriminal	Složenija krivična dela privrednog priminala	Više od 204 milijardi dinara
Visokotehnološki kriminal	Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica zarad kupovine računarske i bankomata	23 miliona dinara i 45 hiljada evra

Izvor: http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/izvestaji.h pristupio 20.11.2021

Diskusija

Da bi identifikovao prevaru, ovlašćeno lice mora da upotrebi smo svoje nagomilano znanje, iskustvo umeće, jer otkriti prevaru nije lak posao. Instrumenti, koje ovlašćenom licu može da koristi kao smernicu da bi identifikovao poslovne procese koje su u najvećoj meri podložne prevarama su:

- aktivno učestvovanje interne revizije u praćenju poslovne aktivnosti radi sprečavanja kriminalnih radnji,
- Menadžent preduzeća mora da u svojoj kompaniji koristi najnoviji evropski standard SAS br.99
- Primena evropskog zakona 404 Serbanes – Oxley koji otkriva nedostatke internim kontrolama

- Menadžment mora da analizira finansijske izveštaje i horizontalno i vertikalno,
- Nenajavljena revizija ili vanredni popis novca i imovine.
- Napraviti sistem za dojava i prigovore koji će biti jednostavan, prost i jasan;
- Dati veća ovlašćenja internoj kontroli, a naročito ona ovlašćenja koja su usmerana kako bi otkrili kriminalnu radnju .
- Korišćenjem savremenih i unapređenih softverski alatki (CAATs)(Eremić Đodić et.al 2017).

Da bi sprečili kriminalnu radnju, neophodne je da kompanija preduzme i neke preventivne mere kako bi prdupredila neželjena dejstva što su: nadzor, anonimne dojava, nenajavljena revizija, sprovedene politika u vezi etike i kriminalnih radnji i dr. Pored ovoga, za sprečavanje kriminalnih radnji koriste se sledeći klasični pristupi:

- Kompanija mora da ima direktan pristup ukoliko se izvrši kriminalna radnja u kompaniji. Menadžment treba da pokre krivčni postupak u nadležnom sudu protiv počinioca krivičnog dela .
- Kompanija mora da ima preventivan pristup, gde prilikom zapošljavanja radnika, mora se detaljno proveriti psiho fizičko stanje, da radnik nije bio krivično gonjem i dr.
- Kompanija mora da ima ispitivački pristup gde menadžment uspostavlja računovodstvene kontrole u funkciji interne kontrole.
- Kompanija mora da ima posmatrački pristup gde menadžment putem fizičkog nadzora i putem kamere prati aktivnost zapošljenih.
- Kompanija mora da ima istraživački pristup gde se kompanija prati odstupanja u zalihama, sirovinama, nabavnoj vrednosti proizvoda, utvrđivanje krivice;
- Pristup koji se bavi aspektima osiguranja – osiguranja uspeva da pokrije odgovarajuće pokriće usled nastanka kriminalnih radnji (Eremić Đodić et.al 2017).

Kompanije u najvećoj meri mogu da stave pod kontolu kriminalne radnje. Potrebno je sačiniti program za njihovo sprečavanje i proceduru za izveštavanje o njihovim incidentima tj. analizu dokaza.(Eremić Đodić et.al 2017). Postojanje i najmanji pokazatelj kriminalne radnje, mora se hitno reagovati i urgetno rešavati, kako bi pokušaji kriminalnih radnji imaju manju verovatnoću za uspeh (Turner, 2009).

Zaključak

Motivi za počinjanje prevare u finansijskim izveštajima nastaju radi sticanja materijalne i finansijske koristi. Štetu od prevara trpe svi a najviše investitori i kreditori. Posledice od sačinjenih prevara u kompanijama mere se u bilijardama dolara. Prevare u finansijskim izveštajima se dele na: korupciju, protiv pravno prisvajanje imovine i lažiranja finansijskih izveštaja. Analizom prevara u finansijskim izveštajima najčešće korišćene tehnike manipulacije u bilansu uspeha vezane su za prihode i rashode. Skoro sve pozicije u bilansu stanja mogu biti predmet prevare. Zalihe, gotovina i obaveze su najčešća meta manipulacije u bilansu stanja. Najčešće tehnike manipulacije u novčanom toku su povećanje priliva i smanjenje odliva. Korupcija je većinom zastupljena u manje razvijenim privredama i srednje razvijenim privredama. Korupcija se podelili na: podmićivanje, sukob interesa nelegalne nagrade i ekonomske ucene. Interni, eksterni i državni revizori su odgovorni za pronalaženje prevara u finansijskim izveštajima. Za sastavljanje i prezentaciju finansijskih izveštaja najveću odgovornost snose menadžeri i računovođe. Da se ove prevare ne bi dešavale potrebno je da računovodstvo i menadžment maju visok etički princip. Računovođe i menadžeri, moraju biti svesni posledica usled primene i prezentiranja finansijskih izveštaja.

Literatura

1. Albrecht S. and Albrecht C. 2004. Fraud Examination and Prevention, Thomson South – Western, Ohio.
2. [Belšić D., Belšić I. 2013. Stečaj privrednog društva kao posledica manipulativnog finansijskog izveštaja, Škola biznisa 3-4:148-159.](#)
3. [Belšić I. 2016. Primena modela za otkrivanje manipulativnog finansijskog izveštavanja u reviziji. Doktorska Disertacija, Ekonomski fakultet Subotica. Subotica.](#)
4. CFA Leveli. 2004. Candidate readings, AINR- Association for Investment Management and Research (dostupno na web sajtu: <https://www.cfainstitute.org/en/membership/professionaldevelopment/refreshers-readings>)
5. Dimitrijević D. 2013. Forenzičko računovodstvo – sredstvo zaštite kvaliteta finansijskog izveštavanja. Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Kragujevac.
6. Dimitrijević D. 2015. The detection and prevention of manipulations in the balance sheet and the cash flow statement. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Ekonomski horizonti 17, (2): 137-152.
7. Dimitrijević D. 2016. Uloga i odgovornost eksterne revizije u otkrivanju i sprečavanju prevara u finansijskim izveštajima kompanija. Ekonomski

- fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Ekonomski pogledi 18, (1): 73-84
8. Dimitrijević D. 2018. Metode otkrivanja i sprečavanja pranja novca i korupcije u Republici Srbiji, rad prezetiran u okviru projekta, Od krize do ekonomskog razvoja: savremeni izazovi u ekonomiji i menadžmentu. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu: 749-765.
 9. Dođić Eremić J. I Laban B. i Tomić A. 2017 . Forenzička revizija – sprečavanje, otkrivanje i odgovornosti za finansijske kriminalne radnje u kompanijama, Educons, Poslovna ekonomija, 12 (2): 224-244
 10. Dorđević S. i Mitić N. 2020. Alternative accounting procedures, creative accounting, Oditor – časopis za menadžment , finansijske i pravo 6 (2): 21-37
 11. Dekić M. Filipović P. Gavrilović M. 2016. Forenzičko računovodstvo i finansijske prevare u svetu, Fimek, Ekonomija - teorija i praksa, 9 (4): 71-86
 12. Ericson M. Mayhew B. And Felix W. 2000, Why do Audits Fail? Evidence from Lincoln saving and Loan, Accounting Research, Wiley 38, (1): 165-194
 13. Howard S. & Perter J. 2010. Financial shenanings – How to detect accounting gimmicks & fraud in financial reports (Third edition) New York: McGraw- Hill
 14. Hoopwood W. I Leiner Jey J. I Young George R. 2008. Forensic Accounting and Fraud Examination, United States, Mc Graw-Hill Irwin.
 15. Iztok K. 2010. Je li forenzičko računovodstvo pravi put za otkrivanje privrednog kriminala?, Acta Economica, Banja Luka, 8, (12): 81-101.
 16. Jones M. 2011. Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals. London, England: John Wiley & Sons.
 17. Malinić D. 2009a. Prepoznavanje Bilansnih rizika, Ekonomika preduzeća – Tajne Bilansa: Menadžerski pristup, Beograd 57, (3-4): 156-174
 18. Malinić D. 2009b. Cash-flow kao instrument otkrivanja poslovno finansijskog rizika. Zbornik radova XL Sinpozijuma 40 godina Računovodstva i poslovnih finansija- dometi i perspektive (pp 46-72) , Zlatibor, Savez računovođa i revizora Srbije.
 19. Milojević M. 2010. O rizicima finansijskog izveštavanja. Revizor, 13 (52): 7-25.
 20. Milačić S. i Pavlović M. i Đukić T. 2014. Razlozi sastavljanja i instrumenti za obezbeđivanje preuređenih finansijskih izveštaja. Ekonomski fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici , Ekonomski pogledi 16(4): 61-78.

21. Milford C. & Comiskey E. 2002. The Financial Numbers Game: Detecting Creative Practices New York, John Wiley & Sons.
22. Petrović Z. Vićentijević K. Arežina N. Mizdraković V. 2013. The Significance of Forensic Accounting in Corporate Governance, rad publikovan na Međunarodnoj konferenciji Uspon, Valjevo, Univerzitet Singidunum:8-15.
23. Stanišić M. 2015. Interna kontrola i revizija. Univerzitet Singidunum, Beograd.
24. Spasić K. i Tanović M. 2017. Primena stvarnog kreativnog računovodstva u oblasti novčanih tokova na primeru srpskih preduzeća. Rad je nastao na konferenciji Forenzičkog računovodstva.
25. Stančić P. i Dimitrijević D. i Stančić V. 2013. Forenzičko računovodstvo - odgovornost profesije na prevare u finansijskim izveštajima. Teme, 4 (37): 1879-1897.
26. Škarić J.K. 2007. Kreativno računovodstvo - motivi, instrumenti i posledice. Zbornik radova: Mjesto i uloga računovodstva. Savez računovođa i revizora Republike Srpske: 51-70.
27. Škarić J.K. 2011. Finansijski izveštaj kao instrument prevare. Rad prezentiran na VI kongresu računovođa i revizora Crne Gore.
28. Šaponjić D. i Petrović L.J. i Milutinović S. 2009. Etička odgovornost i posledice neetičnog ponašanja u procesu finansijskog izveštavanja. Anali Ekonomskog fakulteta 22 (44): 177-187
29. Turner J. 2011. Money Laundering Prevention, Detecting and Resolving financial fraud. John Wiley & Sons Inc, Hoboken, New York. United State.
30. Vuletić P. 2015. False financial reporting. MESTE, editor Zoran Čekerevac, FBIM Transactions Vol : 3 (1): 188-201.
31. Vukoja B. 2012. Značaj forenzičkog računovodstva i revizije za pouzdanost finansijskih izveštaja BIH, Financing, Naučni časopis za ekonomiju 3 (2):38-44
32. Wells J. 2004. Corporate Fraud Handbook, John Wiley & Sons, New Yersey.
33. Dostupno na Web sajtu: <https://mondo.rs/Info/Drustvo/a226427/Kontrola-u-AMSS-zbog-malverzacija.html>:
34. Dostupno na web sajtu: <https://acfepublic.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>

FRAUD IN FINANCIAL STATEMENTS

Nemanja Gogić²

Original scientific paper

Abstract

It is a well-known fact in the scientific and professional public that there is no perfect financial reporting. The complexity of the company's operations on the one hand and the impossibility of monitoring the development of accounting rules to record every business situation that occurs during the business year on the other hand, open room for maneuver for the occurrence of fraud in financial statements. Managers, accountants, internal and external audit are responsible for fraud in the financial statements. Certain positions in the financial statements are a frequent target of fraudsters. In this paper, we will analyze which are the items that are a frequent target of fraudsters. The aim of the research in this paper is to point out the manipulation techniques and instruments for fraud prevention in financial statements. The research methods used in this paper are: analytical method, statistical method, induction method and deduction method. The results of this research are a systematic presentation of the identification of individual items in the financial statements and instruments for their prevention. Based on the conducted research, we conclude that the most important thing for those responsible for compiling and examining items in the financial statements is ethics.

Key words: *fraud, falsification of financial statements, corruption, alienation of property*

Introduction

Every company is obliged to create regular financial reports in addition to periodic ones. By creating these reports, we provide the necessary information about the current financial condition of a company. Users of this information can be: investors, bankers, stakeholders, state institutions, etc. Based on information provided, users of this information can make very important and significant decisions. It is often the case that in the past period, certain financial reports had to go to additional checks. Reporting significant material errors in financial statements with a tendency to intentionally distort the image of the material and financial position of the company is called fraud. Fraud is not only present in less developed and middle-developed economies, but also in developed economies. Identifying and

² Nemanja Gogić, Master of Economics, "Elektroprivreda Srbije", Balkanska no. 13, Belgrade, Republic of Serbia, Phone: +381 61 108 22 02, E-mail: gogicn89@gmail.com

preventing fraud in financial statements is very difficult. In order to identify and prevent fraud in the financial statements, it is necessary that the responsible person has the knowledge and specialized methodology because the consequences of fraud are immeasurable. The aim of the research is to point out the technique of manipulating positions in financial statements, as well as the necessary instruments to prevent them. Manipulations of information necessary for presentation in financial statements can occur at all levels, from concealing and falsifying documents necessary for recording business changes through inflating income, reducing liabilities, reducing income, to inflating salaries. Fraud detection tools can be different, we will list some of them: active participation of internal and external audit, application of new software solutions, analysis of financial statements. However, none of the offered methods can be reliable if the participants in the business documentation and control of the same do not have a professional and ethical code.

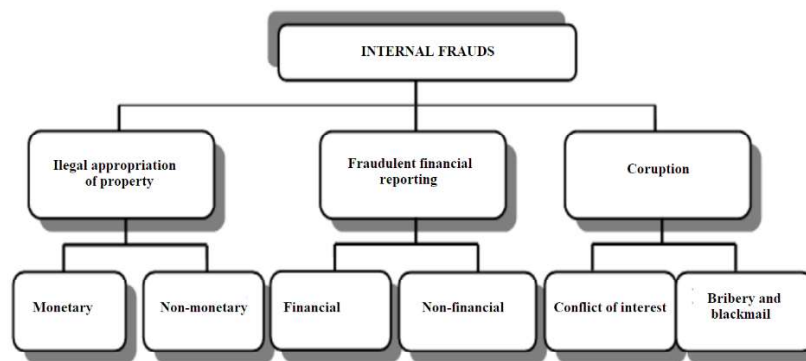
Literature overview

Misrepresentation and counterfeiting have existed since the beginning of the world. First written law on fraud was drafted in 1800 in the Hammurabi Code, which states: „If a shepherd to whom the owner has entrusted sheep for care, misrepresents the natural increase of sheep or sells them for money, he will be found guilty and will be obliged to pay the owner ten times more than the determined loss“ (Stančić et al., 2013). In parallel with the development of humanity, the way of doing business also developed. With the development of business, the way of manipulation and fraud also developed. Scientific and professional public did not pay much attention to the importance and prevention in financial reports, until the great accounting scandal of 2001, which included off-balance sheet liabilities, fictitious income and unregulated cash flow in the Enron company (Dimitrijević, 2016). Then in June 2002, a new financial fraud WordCom was discovered. In the period from 1999 to 2002, WordCom made an irregularity, by incorrectly capitalizing costs, overestimating its profit, which it reported in the financial statements by approximately 10 million dollars more (Bešlić, 2016). The financial scandal related to Lincoln Saving and Loan is characterized by the fact that the liquidation and closure of both previous companies resulted in a lawsuit against three of the six largest auditing companies at the time. On which the audit firms agreed with the judge on the payment of compensation in the amount of 15 million dollars (Mayer et al.2000). In addition to those mentioned in Europe, there were two other cases of manipulation of financial reports in Parliament and Vivendi, in Asia, those were Saty and Computer Ervis Sino Fest. All these frauds would not have happened if they had not been accompanied by the failure of the auditor. There is no unified definition of fraud. We call any unfair and illegal

exploitation of another person for the purpose of appropriating material gain a fraud. Fraud is through illegal, criminal acts, which include theft, bribery, embezzlement, etc. Fraud and unauthorized activities cover the area of illegal and unauthorized actions characterized by intentional fraud or deception (Milačić et.al., 2014; Koler, 2010).

All participants in the preparation and presentation of financial statements are subject to criminal and material liability. According to Kata Škarić Jovanović, fraud includes the following actions: manipulations, falsification of accounting bases, illegal appropriation of funds, intentional prevention or failure to record business events, bookkeeping of events that occurred without adequate background (Škarić Jovanović, 2011). The classification of fraud is done in three groups, namely: corruption, against legal alienation of property and falsification of financial reports (Dimitrijević, 2018).

Figure 1. Types of internal frauds

Source: Gulian Lees, 2012

Consequences of misrepresented financial statements are incalculable and are measured in billions of dollars. Negative consequences of incorrectly presented items in financial statements have (Dimitrijević, 2015):

1. Loss of confidence in the authenticity and reliability of financial reporting;
2. Loss of credibility of the accounting and auditing profession;
3. Reduced or completely degraded corporate governance efficiencies;
4. Can lead to bankruptcy and large financial losses;
5. Shaken efficiency of the financial market and the economy as a whole (Bešlić, 2016).

Managers, auditors and accountants have the greatest responsibility for presenting false financial reporting. Managers in a modern business environment can „hairedress“, i.e. improve financial statements, all with the aim of obtaining a favorable loan, attracting potential investors, rising stock prices on stock exchanges (Dmitrović and Milutinović, 2009). With a false financial report, the management may state:

- The amount of reported profit in the income statement;
- The amount of reported net assets in the balance sheet;
- Amount of reported net assets from operating activities (Škarić, Jovanović, 2007);

With a false financial report, the management wants to realize the following strategies:

- ✓ By assuming higher profit in relation to realized profit, increasing income and profit or reducing expenses and loss in the current period;
- ✓ By presenting lower profit in relation to realized profit, reducing income and profit or increasing expenses and loss on current accounts (Đorđević i Mitić, 2020).

Research methods

By falsely increasing the financial result, it leads to an increase in equity, and in connection with that, to a better financial position of the company. By increasing its own capital, it will deceive the largest users of financial information, namely investors and creditors i.e. banks. Revenue manipulations can be performed by falsely increasing revenues or falsely reducing expenditures (Dimitrijević, 2013). The reasons why the income is increasing are that the companies are trying to increase the profit because the management bonuses are higher and in order to hide the losses. Procedures for falsely increasing revenue are as follows: double-entry of the same accounts and customer accounts, posting of fictitious accounts, showing future revenues, inflating revenues, converting reserves into revenues (CFA Level, 2004). Reduction of expenditures is done with the intention that revenues in the financial report do not exceed the revenues from the previous year, and especially not the following year. Revenue reduction is carried out by various allowed techniques, but also illegal ones, such as: non-invoicing of continuous deliveries at the end of the period, deferral of revenues in various ways, „black“ sales, non-invoicing of partially realized services, transfer of revenues to next year. The reason for false increase in expenses is most often the effort to reduce profit and thus income tax for the current period, burdened with expenses from the next period, in order to relieve the next period. False expenditure accounting procedures are:

1. Posting accounts for private management expenses at the expense of the company;
2. Posting fictitious expenditure amounts;
3. Aggressive description of assets (so-called „Big - Bath accounting“),
4. Omission of costs that need to be accrued,
5. Receiving invoices for non-performance of services from companies that at the same time correspond to the recognition of higher revenues in their business books,
6. Increase in depreciation costs;
7. Burdening reservation costs beyond normal limits and for non-existent differences (CFA Level, 2004).

Avoid showing losses, hiding losses or increasing profits to get bonuses or other compensations. Accounting data of false reduction of expenses are: reduction of depreciation costs, removal of current expenses from profit and loss accounts and their compensation, removal of current expenses on accruals, termination of posting suppliers to expense accounts, deferral of expenses from the current business year (Dimitrijević, 2013). The American author in detecting fraud and manipulating financial statements, Howard Schilt, grouped fraud into seven groups (Vukoja, 2012):

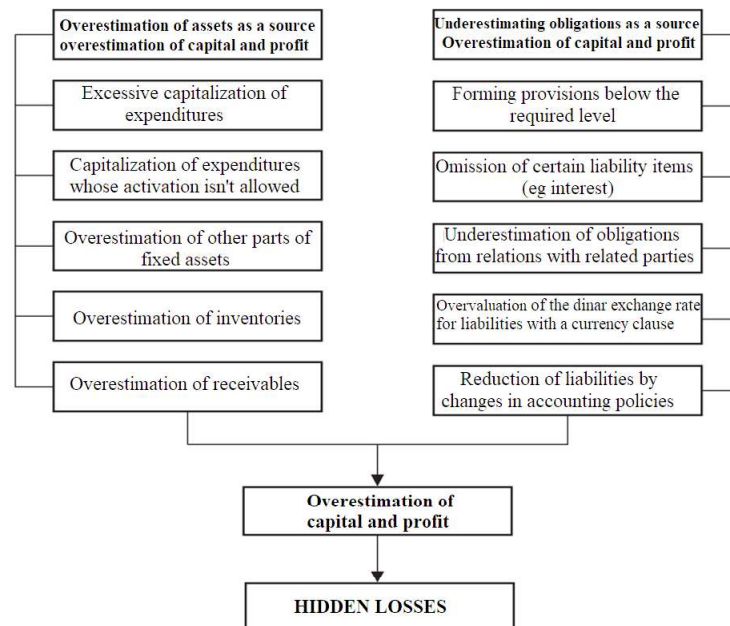
- I. Recognition of future income;
- II. Recognition of fictitious income. It arises from the recognition of an approved rebate by a supplier, the sale of a company or after a merger with another company;
- III. Transferring current expenses to a later accounting period. It arises due to transfer of current expenses to the previous accounting period with the help of a changed accounting policy, due to non-write-off of assets or write-offs in a reduced amount, recognition of impairment losses, extension of the life of fixed assets;
- IV. Inflating earnings through extraordinary losses. It arises from sale of previously written off assets, sale of real estate to settle current liabilities, income from the sale of real estate and its inclusion as income from sales;
- V. Frauds are caused by incorrect entries.
- VI. Transferring current revenues to future accounting periods (Vukoja 2012);
- VII. Transferring future expenses to the current accounting period as special liabilities (they arise due to an unjustified increase in the amount included in

special loans, non-documented write-off of research and development costs related to activation, shortening the life of fixed assets) (Belšić, Belšić 2013).

The possibility of misuse in the field of inventory valuation is different. We will list some of them:

- Overestimating or underestimating the value of inventories. They are caused by the manipulation of quantities, which is a reckless practice of creative reporting, which, unfortunately, is practiced;
- Overestimation (underestimation) of the value of inventories by postponing (or, conversely, accelerating) the write-off of insufficient quality material, non-current inventories of finished products and goods;
- Overestimating the value of inventories by waiving the application of net realizable value for inventory valuation when it is lower than the cost or purchase price;
- Overestimation (underestimation) of the value of inventories by opting for the appropriate method of inventory valuation (LIFO, FIFO, etc.) and
- Overestimation (underestimation) of the value of inventories by manipulating the content of the cost price, which raises the problem of subdividing product costs from period costs (Malinić 2009a).

Figure 2. Overestimation of assets and underestimation of liabilities

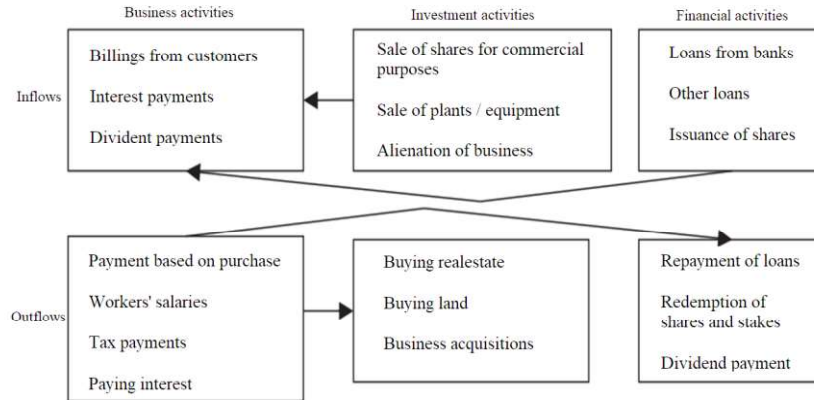
Source: Malinić (2009b)

Obligations are an integral and indispensable part of every company. Liabilities are subject to fraud and manipulation and their susceptibility can be transferred to the balance sheet and income statement. Various obligations provide an opportunity for fraud (Milojević, 2010). By this we mean: hiding and not showing actual current liabilities, recording liabilities that do not exist, overestimating or underestimating the value of liabilities (Dimitrijević, 2015). Detecting fraud when forming an obligation is very difficult, even impossible. Manipulations of obligations can occur in the following cases:

1. When purchasing inventories, arising from the purchase of various types of goods, and presented as if previously paid.
2. Expenses that are delimited in time and calculated, arising from: calculation for payment of salaries, payment of taxes and fees, taxes and contributions on salaries, rents, utilities, interest.
3. Underestimation of liabilities, incurred on the basis of accrued expenses, liabilities to the state that will be presented in a smaller amount and thus there will be no recognition of them with their related expenses (Dimitrijević 2015).

Concealment of obligations most often occurs when the obligation is intentionally omitted. This simply happens by destroying or hiding the documentation on the incurred liabilities and their associated costs. With this procedure, the accounting bases cannot be booked because it is considered that the business obligation has not occurred (Dimitrijević, 2015). Cash fraud occurs if there is a theft of cash from the cash register, cash payments from the cash register without valid documentation in order to appropriate part of the cash for their own benefit. Cash flow statement is one of the regular annual financial statements. Cash flow provides different and more detailed information about cash inflows and outflows within the company. A cash flow statement is a valuable and reliable information resource for a company. It is more difficult to manipulate cash flow than the balance sheet and income statement (Dimitrijević, 2015; Jones, 2011).

Figure 3. Cash flow fraud

Source: Dimitrijević D. 2015. The detection and prevention of manipulations in the balance sheet and the cash flow statement, *Ekonomski fakultet Kragujevac, Ekonomski horizonti*, 17(2):137-153

Research and results

It can be seen from the attached that the basic principles, i.e. the principles of balancing and proper bookkeeping, are missing. For example, one of the major political scandals related to bribery is the Tepot Dome scandal that destroyed the administration of US President Warren Harding. The main actor in this scandal was Secretary of the Interior Albert Falls. Taking bribes to allow drilling on state oil fields, and several other similar schemes related to bribery were found. Bribery in the business world is quite widespread and according to a report (ACFE) conducted a survey where in 2004, corruption as a form of fraud accounted for 30.1% of all criminal acts (ACFE, 2004). Fraud in financial statements arises from conflicts of interest. They arise when the responsible person in the company has economic or personal interests in carrying out the transaction (Albert, Albert, 2004). In order for a certain action to be considered a conflict of interest, the interest of the authorized person in the transaction must not be disclosed. If the employer knows that the employee has a personal interest in a job or negotiation, then it is not a conflict of interest, no matter how favorable the contract is for the employee. Conflicts of interest most often arise when procuring goods or services. The most common techniques are overestimating or „inflating“ bills (Dimitrijević, 2018). A conflict of interest arises when selling goods or services below cost, in which the perpetrator reduces the amount of the invoice sent to the buyer. By this procedure, the company sells its goods or services below market value, and thus inflicts a loss on its company (Dimitrijević, 2018). In addition to this technique, the buyer may be allowed to delay or be late on his payments, improper write-off of receivables as well as various book authorizations that affect the privileged status of the buyer. An

influential person can be given an expensive gift, free vacation, etc. for the influence that person has made in negotiations or in a business agreement, provided that the gift is delivered after the termination of these agreements (Dimitrijević, 2018). Given that it happens after a business deal, this scam is hard to prove. There is also economic blackmail as a form of manipulation. In economic blackmail, the responsible person of the company blackmails the business partner that he will be excluded from a certain job if he is not given a certain amount of money personally to them. (Dimitrijević, 2018). The Anti-legal misappropriation of funds includes: theft, payment for criminal purposes, manipulation of invoices, calculation of salaries, compensation of expenses, embezzlement with checks, payment of cash from the cash register, skimming, receivables. The simplest method for detecting criminal acts are reports and objections (Eremić Đodić et al. 2017). Employees report fraudulent acts as much as 50%, customers 22%, suppliers 11%, followed by control by management 12%, 15% by internal control, while 15% of fraud is detected by accident. In 2020, an analysis of 2504 cases of professional fraud in 125 countries around the world was presented. In this study, embezzlement occurs in 86% of cases and the average loss is \$100,000. Corruption occurs in 43% of cases with an average loss of \$200,000 (available at: <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>). Fraud in financial statements occurs in 10% of cases, and the average loss is 954 thousand dollars (Đekić et.al 2016). The total losses of the analyzed frauds amounted to 3.6 trillion dollars. Out of the total number of cases, as many as 21% sample losses in the amount of one million and more dollars. The research shows us that the organization loses 5% of its annual income on financial fraud and embezzlement (Đekić et.al 2016; Spasić and Tanović 2017).

Table 1. Percentage incidence and average value of fraud damage by U.S. company type

Company type	Percentage of fraud / average value of loss
Private (unlisted) companies	39.3% of all frauds investigated. The average loss is \$200,000
Public companies (listed companies)	28.0% of all frauds investigated. Mean loss: \$127,000
State-owned companies	16.8% of all frauds investigated. The average loss is \$100,000
Non-profit entities	10.4% of all frauds investigated. The average loss was \$109,000
Other entity types	5.5% of all frauds investigated. The average loss is \$75,000

Source: www.acfe.com/uploadedfiles/ACFE_website/Contedt/ethn/2012-report-to-nationals.pdf, accessed: 24 September 2020 (taken from Dimitrijević 2016. The role and responsibility of external audit in detecting and preventing fraud in a company's financial statements, Ekonomski pogledi).

Organizations of different sizes also have different degrees of risk of fraud. Corruption was more common in large organizations, while fraud related to checks, accrued earnings and theft of cash was twice as common in small

organizations (Đekić et.al. 2016). In the period from March 2013 to August 2015, KPMG conducted a survey of 750 executors. It shows us as many as 62% of fraudsters are committed by employees of the organization, 38% of fraudsters are former employees. Among the employees who are perpetrators of fraud 69% are aged between 36-55 and worked for more than 6 years in the organization. Weak internal control brings fraud in as many as 61% of cases (Đekić et.al 2016). The level of corruption is far higher in less developed countries than in developed countries, where there is strong and efficient legislation. According to the level of corruption in the public sector, Serbia ranks 98th out of 189 countries. Germany, Scandinavian countries, Switzerland and other developed countries are in the best position (Đekić et.al. 2016).

Table 2. Prevalence of corruption in the public sector in the surrounding countries

Country	Rank	2019	2018	2017	2016
Hungary	70	44	46	45	48
Croatia	63	47	48	49	49
Romania	70	44	47	48	48
Montenegro	66	45	46	45	45
Macedonia	106	35	37	35	37
Bulgaria	74	43	42	43	41
Serbia	91	39	39	41	42
Bosnia and Herzegovina	101	36	38	38	39
Albania	106	35	36	38	39

Source: <http://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/nzi>

According to the data of the Ministry of Internal Affairs of Serbia, in 2013, a total of 2,071 criminal acts with elements of corruption were discovered. The largest number of corrupt acts was the abuse of official position, while the criminal acts of receiving and giving bribes were discovered. In 2016, 178 criminal offenses were detected, of which 94 criminal offenses were for abuse of official position, which is as much as 70% less than in 2013.

Table 3. Review of the most significant types of criminal acts and professions according to the report of the Ministry of the Interior

Criminal acts	General criminal acts	Obtained benefit / Estimated material damage
Appropriation of funds	Organized financial crime	200 million dinars
Corruption	Organized crime group	More than 500,000 euros
Economic crime	Complex economic crimes	More than 204 billion dinars
High-tech crime	Forgery and misuse of payment cards for the purchase of computers and ATMs	23 million dinars and 45 thousand euros

Source: http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/izvestaji.h accessed on 20 November 2021

Discussion

In order to identify fraud, the authorized person must use his accumulated knowledge and experience, because detecting fraud is not an easy task. The instruments that can be used by an authorized person as a guideline to identify the business processes that are most susceptible to fraud are:

- Active participation of internal audit in monitoring business activities in order to prevent criminal acts,
- Manager of the company must use the latest European standard SAS No. 99 in his company
- Application of European law 404 Serbanes - Oxley which reveals deficiencies in internal controls
- Management must analyze the financial statements both horizontally and vertically,
- Unannounced audit or extraordinary inventory of money and assets.
- Create a system for notifications and complaints that will be simple, straightforward and clear;
- Give greater powers to internal control, and especially those powers that are aimed at detecting criminal activity.
- Using modern and advanced software tools (CAATs)(Eremić Đodić et.al 2017).

In order to prevent criminal activity, it is necessary for the company to take some preventive measures in order to prevent unwanted actions, such as: surveillance, anonymous reports, unannounced audits, implemented policies related to ethics and criminal activities, etc. In addition, the following classical approaches are used to prevent criminal acts:

- The company must have direct access if a criminal act is committed in the company. Management should initiate criminal proceedings in the competent court against the perpetrator.
- The company must have a preventive approach, where when hiring workers, the psychological and physical condition must be checked in detail, that the worker was not prosecuted, etc.
- The company must have a testing approach where management establishes accounting controls in the function of internal control.
- The company must have an observational approach where management monitors the activity of employees through physical surveillance and cameras.

- The company must have a research approach where the company monitors discrepancies in inventories, raw materials, purchase value of products, determining guilt;
- The approach dealing with aspects of insurance - insurance manages to cover adequate coverage due to the occurrence of criminal acts (Eremić Đodić et.al 2017).

Companies can mostly put criminal activity under control. It is necessary to create a program for their prevention and a procedure for reporting on their incidents, i.e. analysis of evidence. (Eremić Đodić et.al 2017). The existence and the smallest indicator of a criminal act must be reacted to and resolved urgently, so that attempts at criminal acts are less likely to succeed (Turner, 2009).

Conclusion

Motives for committing fraud in financial statements arise in order to obtain material and financial benefits. Everyone suffers from fraud, especially investors and creditors. The consequences of fraud in companies are measured in billions of dollars. Fraud in financial statements is divided into: corruption, against misappropriation of property and falsification of financial statements. By analyzing fraud in the financial statements, the most commonly used manipulation techniques in the income statement are related to income and expenses. Almost all balance sheet items can be subject to fraud. Inventories, cash and liabilities are the most common targets of balance sheet manipulation. Most common cash flow manipulation techniques are increasing inflows and decreasing outflows. Corruption is mostly prevalent in less developed and middle-developed economies. Corruption is divided into: bribery, conflict of interest, illegal rewards and economic blackmail. Internal, external and state auditors are responsible for detecting fraud in the financial statements. Managers and accountants have the greatest responsibility for compiling and presenting financial statements. In order for these frauds not to happen, it is necessary that accounting and management have a high ethical principle. Accountants and managers must be aware of the consequences of applying and presenting financial statements.

Literature

1. Albrecht S. and Albrecht C. 2004. Fraud Examination and Prevention, Thomson South – Western, Ohio.
2. [Belšić D., Belšić I. 2013. Stečaj privrednog društva kao posledica manipulativnog finansijskog izveštaja, Škola biznisa 3-4:148-159.](#)
3. [Belšić I. 2016. Primena modela za otkrivanje manipulativnog finansijskog izveštavanja u reviziji. Doktorska Disertacija, Ekonomski fakultet Subotica, Subotica.](#)

4. CFA Leveli. 2004. Candidate readings, AINR- Association for Investment Management and Research (dostupno na web sajtu: <https://www.cfainstitute.org/en/membership/professionaldevelopment/refresher-readings>)
5. Dimitrijević D. 2013. Forenzičko računovodstvo – sredstvo zaštite kvaliteta finansijskog izveštavanja. Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Kragujevac.
6. Dimitrijević D. 2015. The detection and prevention of manipulations in the balance sheet and the cash flow statement. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Ekonomski horizonti 17, (2): 137-152.
7. Dimitrijević D. 2016. Uloga i odgovornost eksterne revizije u otkrivanju i sprečavanju prevara u finansijskim izveštajima kompanija. Ekonomski fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Ekonomski pogledi 18, (1): 73-84
8. Dimitrijević D. 2018. Metode otkrivanja i sprečavanja pranja novca i korupcije u Republici Srbiji, rad prezetiran u okviru projekta, Od krize do ekonomskog razvoja: savremeni izazovi u ekonomiji i menadžmentu. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu: 749-765.
9. Đodić Eremić J. I Laban B. i Tomić A. 2017 . Forenzička revizija – sprečavanje, otkrivanje i odgovornosti za finansijske kriminalne radnje u kompanijama, Educons, Poslovna ekonomija, 12 (2): 224-244
10. Đorđević S. i Mitić N. 2020. Alternative accounting procedures, creative accounting, Oditor – časopis za menadžment , finansije i pravo 6 (2): 21-37
11. Đekić M. Filipović P. Gavrilović M. 2016. Forenzičko računovodstvo i finansijske prevare u svetu, Fimek, Ekonomija - teorija i praksa, 9 (4): 71-86
12. Ericson M. Mayhew B. And Felix W. 2000, Why do Audits Fail? Evidence from Lincoln saving and Loan, Accounting Research, Wiley 38, (1): 165-194
13. Howard S. & Perter J. 2010. Financial shenanigans – How to detect accounting gimmicks & fraud in financial reports (Third edition) New York: McGraw-Hill
14. Hoopwood W. I Leiner Jey J. I Young George R. 2008. Forensic Accounting and Fraud Examination, United States, Mc Graw-Hill Irwin.
15. Iztok K. 2010. Je li forenzičko računovodstvo pravi put za otkrivanje privrednog kriminala?, Acta Economica, Banja Luka, 8, (12): 81-101.
16. Jones M. 2011. Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals. London, England: John Wiley & Sons.
17. Malinić D. 2009a. Prepoznavanje Bilansnih rizika, Ekonomika preduzeća – Tajne Bilansa: Menadžerski pristup, Beograd 57, (3-4): 156-174

18. Malinić D. 2009b. Cash-flow kao instrument otkrivanja poslovno finansijskog rizika. Zbornik radova XL Sinpozijuma 40 godina Računovodstva i poslovnih finansija- dometi i perspektive (pp 46-72) , Zlatibor, Savez računovođa i revizora Srbije.
19. Milojević M. 2010. O rizicima finansijskog izveštavanja. Revizor, 13 (52):7-25.
20. Milačić S. i Pavlović M. i Đukić T. 2014. Razlozi sastavljanja i instrumenti za obezbeđivanje preuređenih finansijskih izveštaja. Ekonomski fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici , Ekonomski pogledi 16(4):61-78.
21. Milford C. & Comiskey E. 2002. The Financial Numbers Game: Detecting Creative Practices New York, John Wiley & Sons.
22. Petrović Z. Vićentijević K. Arežina N. Mizdraković V. 2013. The Significance of Forensic Accounting in Corporate Governance, rad publikovan na Međunarodnoj konferenciji Uspon, Valjevo, Univerzitet Singidunum:8-15.
23. Stanišić M. 2015. Interna kontrola i revizija. Univerzitet Singidunum, Beograd.
24. Spasić K. i Tanović M. 2017. Primena stvarnog kreativnog računovodstva u oblasti novčanih tokova na primeru srpskih preduzeća. Rad je nastao na konferenciji Forenzičkog računovodstva.
25. Stančić P. i Dimitrijević D. i Stančić V. 2013. Forenzičko računovodstvo - odgovornost profesije na prevare u finansijskim izveštajima. Teme, 4 (37): 1879-1897.
26. Škarić J.K. 2007. Kreativno računovodstvo - motivi, instrumenti i posledice. Zbornik radova: Mjesto i uloga računovodstva. Savez računovođa i revizora Republike Srpske: 51-70.
27. Škarić J.K. 2011. Finansijski izveštaj kao instrument prevare. Rad prezentiran na VI kongresu računovođa i revizora Crne Gore.
28. Šaponjić D. i Dimitrović L.J. i Milutinović S. 2009. Etička odgovornost i posledice neetičnog ponašanja u procesu finansijskog izveštavanja. Anali Ekonomskog fakulteta 22 (44): 177-187
29. Tarner J. 2011. Money Laundering Prevention, Detecting and Resolving financial fraud. John Wiley & Sons Inc, Hoboken, New York. United State.
30. [Vuletić P. 2015. False financial reporting. MESTE, editor Zoran Čekerevac, FBIM Transactions Vol : 3 \(1\): 188-201.](#)
31. [Vukoja B. 2012. Značaj forenzičkog računovodstva i revizije za pouzdanost finansijskih izveštaja BIH, Financing, Naučni časopis za ekonomiju 3 \(2\):38-44](#)

32. [Wells.J.2004. Corporate Fraud Handbook, John Wiley & Sons, New Yarsey.](#)
33. Available on web site: [https://mondo.rs/Info/Drustvo/a226427/Kontrola-u-AMSS-zbog malverzacija.html](https://mondo.rs/Info/Drustvo/a226427/Kontrola-u-AMSS-zbog-malverzacija.html):
34. Available on web site: <https://acfepublic.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>

Datum prijema (Date received): 28.11.2020.

Izvršena prva korekcija (The first correction was made): 15.04.2021.

Izvršena druga korekcija (Second correction made): 28.12.2021.

Datum prihvatanja (Date accepted): 27.01.2022.